

СИНАНТРОПІЗАЦІЯ ФЛОРИ І РОСЛИННОСТІ

XII Міжнародна наукова конференція "Synanthropization of Flora and Vegetation"
(Ужгород – Берегове, 20–22 вересня 2018 р.)

Останнім часом антропогенна трансформація рослинного покриву повсюдно зростає, що призводить до збіднення природного біорізноманіття, зникнення видів, порушень структури та функцій природних рослинних угруповань і екосистем уцілому та інших незворотних наслідків. Одними з основних процесів, що є одночасно і її похідними, і її результатами, слід уважати синантропізацію та адвентизацію рослинного покриву, дослідження яких активно розвиваються в країнах Європи. Ступінь вивченості проблем, як і системність підходів, відмінні в Західній та Східній Європі, що досить часто виявляється саме у спільному обговоренні на міжнародних форумах результатів досліджень науковців з різних країн. Окремі з них, такі як Міжнародна конференція з біологічних інвазій (NEOBIOTA) або Екологія та менеджмент інвазій неаборигенних рослин (EMAPI) останніми десятиліттями стали масштабними платформами наукової співпраці, обміну інформацією, ознайомлення з новими підходами до вивчення, узагальнення чи систематизації досліджень впливу неаборигенних організмів тощо. Разом з існуючими наукова спільнота організує і менш чисельні зібрання, орієнтовані переважно на обговорення тих самих проблем на рівні певних регіонів, як то східно- та південноєвропейська співпраця з інвазійних адвентивних видів (ESENIAS: East and South European Network for Invasive Alien Species) чи "Синантропізація флори і рослинності" ("Synanthropization of Flora and Vegetation"; історію заснування та формат проведення конференції описано раніше: <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/27799>).

Чергова, дванадцята Міжнародна наукова конференція "Synanthropization of Flora and Vegetation", присвячена обговоренню широкого кола проблем і напрямів синантропізації рослинного покриву країн-учасниць, відбулася наприкінці вересня 2018 року в Україні. Співорганізаторами заходу виступили Інститут

ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України, Закарпатський угорський інститут імені Ференца Ракоці II, Ужгородський національний університет та Закарпатський обласний краєзнавчий музей імені Тиводара Легоцького за сприяння Карпатського біосферного заповідника, Національного природного парку "Синевир" та Державного природничого музею НАН України. На форум приїхало 43 учасники з Білорусі, Польщі, Словаччини та України, які представляли наукові, навчальні та природоохоронні установи. Емблемою конференції, яку традиційно визначає країна-організатор, стала розрив-трава залозиста (*Impatiens glandulifera* Royle) – вид азійського походження, що активно реалізував свій інвазійний потенціал у європейській частині континенту, а в багатьох регіонах України його поширення досягло стану експансії.

Урочисте відкриття конференції відбулося у старовинному Ужгородському замку (Закарпатський обласний краєзнавчий музей). Роботу форуму відкрив голова організаційного комітету, провідний науковий співробітник Інституту ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України, к.б.н., с.н.с. Мирослав Шевера. У вітальному слові він побажав учасникам плідної роботи, а свій виступ присвятив історії конференції. З привітаннями до учасників звернулися також заступник голови Закарпатської обласної ради Йосип Борто, депутат Закарпатської обласної ради, ректор Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці II, к.пед.н. Ілдіко Орос, секретар Ужгородської міської ради Андріана Габор, заступник директора з наукової роботи Закарпатського обласного краєзнавчого музею, к.і.н. Михайло Делеган, декан біологічного факультету Ужгородського національного університету, к.б.н. Ярослава Гасинець, заступник завідувача відділу Управління екології та природних ресурсів Закарпатської ОДА Дмитро Томенчук, директор Карпатського біосферного заповідника Микола Рибак, заступник директора з наукової роботи Національного природного парку "Синевир", к.б.н. Юрій Тюх.

© 2019 Л.В. Зав'ялова, О.О. Кучер, Е.І. Когут, Є.Й. Андрик, Р.Я. Кіш, Р.В. Джахман, М.М. Біланич, Ю.Ю. Тюх

Після вручення пам'ятних відзнак (зліва направо): М. Шевера, М. Заліберова, В. Протопопова, Є. Андрик, Я. Маєкова, 20 вересня 2018 р.

На завершення урочистої церемонії відкриття старший науковий співробітник Інституту ботаніки Словацької АН, доктор Марія Заліберова від імені Словацького ботанічного товариства при Словацькій АН вручила відомому українському вченому-ботаніку, доктору біологічних наук, професору Вірі Протопоповій Диплом товариства та пам'ятну медаль Йозефа Голубі за вагомий внесок у дослідження синантропізації флори та співпрацю зі словацькими ботаніками.

На пленарному засіданні було заслухано три наукові доповіді. У виступі М. Шевери (M. Shevera, V. Protopopova, R. Burda, L. Zavalova & O. Kucher "The main stages and research trends of investigation of alien species in the flora of Ukraine") було проаналізовано основні етапи, напрями та важливі здобутки українських вчених у вивченні адвентивної фракції флори України. Яна Маєкова у своїй доповіді (J. Májerková, M. Zaliberová & V. Jehlík "How the eastern migration route influences the Slovak flora?") зосередилася на впливі східного міграційного шляху видів адвентивних рослин на флору Словаччини. Доповідь Миколи Волощука (F. Hamor & M. Voloshuk "About the role of the Carpathian Biosphere Reserve in conservation of the mountain flora and vegetation") була присвячена

ролі Карпатського біосферного заповідника у збереженні гірської флори та рослинності за півстолітній період існування його як об'єкта природно-заповідного фонду України.

Після завершення пленарного засідання конференції були проведені екскурсії. Учасники мали нагоду ознайомитися з історією та культурою Закарпаття завдяки фахівцям Закарпатського обласного краєзнавчого музею – ученому секретарю Андрєї Ронаї та завідувачу відділом природи Михайлу Біланичу. Декан біологічного факультету УжНУ Ярослав Гасинець ознайомила гостей з історією та науковими досягненнями цього підрозділу вишу. Цікавою була й екскурсія до Ужгородського лісового господарства, проведена директором Василем Києм, який висвітлив досягнення в сфері охорони природи на Ужгородщині та продемонстрував колекцію рідкісних рослин краю. Перший день роботи XII конференції завершився приємними враженнями її учасників від відвідування старовинної церкви св. Анни в околицях м. Ужгорода – історичної та культурної пам'ятки XIII ст.

Другий день роботи наукової конференції, що проходив у Закарпатському угорському інституті, відкрила ректор Ілдіко Орос. Вона ознайомила

Учасники XII Міжнародної наукової конференції

присутніх з історією та досягненнями навчального закладу. Учасники форуму, серед яких були й студенти, заслухали наукові доповіді, присвячені вивченню антропогенної трансформації флори та рослинності, синантропізації та адвентивізації рослинного покриву, які охоплювали різноманітні аспекти проблематики в різних регіонах країн-учасниць. До основних дослідницьких напрямів конференції можна віднести вивчення ролі видів адвентивних рослин, зокрема інвазійних, у рослинному покриві природно-заповідних територій, особливо в контексті впливу на охоронний менеджмент об'єктів. Відмічено також важливість використання сучасних програмних розробок для отримання, акумулювання, збереження та опрацювання результатів досліджень видів адвентивних рослин на різних територіальних рівнях. Так, перший зі згаданих напрямів був представлений доповідями польських вчених (A. Vomanowska, I. Kirpluk & A. Otręba "Invasive plant species of the Kampinos forest outskirts – the current state and threats to the Kampinos National Park (Central Poland)"), словацьких (D. Blanár & J. Kochjarová "Anthropophytes in protected mountain area: past, present and risk to diversity – a case study from the Muránska Planina National Park (Western Carpathians)") та українських фахівців (L. Lyubinska "Invasive species influence on terrestrial vegetation of the National Nature Park Podilski Tovtry", O. Orlov "The main statistical regularities of the alien

flora of Drevlyanskiy Nature Reserve (Zhytomyr Region, Ukraine)", B. Prots "Plants invasion in the Ukrainian Carpathians: implications for conservation management"). Останній зі згаданих виступів, в якому були представлені ще й прогнози моделі для найбільш інвазійних видів Українських Карпат з урахуванням кліматичних змін до 2050 р., викликав жваву дискусію. Другий із трендових напрямів представили колективи словацьких (J. Májeková, Jana Podroužková-Medvecká, L. Pekárik et al. "VISITOR – application for monitoring of invasive species") та українських науковців (N. Pashkevych, L. Lysohor, L. Gubar et al. "Analysis of the floristic list of information system of alien plant species in Ukraine"). Під час постерної сесії конференції відбулося обговорення та обмін досвідом з використання створених продуктів. Не менш цікавими були й результати досліджень в інших напрямках, представлених учасниками конференції у вигляді усних та стендових доповідей. Вони стосувалися біоморфогічних, екологічних, ценотичних чи хорологічних особливостей видів адвентивних рослин, а також мохів, грибів, лишайників, їхньої інвентаризації, ролі та впливу на флору й рослинність урбанізованих та природних територій тощо.

Загалом наукові доповіді, представлені на конференції, засвідчили актуальність і перспективність досліджень різних аспектів синантропізації флори та рослинності, окреслили

багато питань, які потребують подальшого детального вивчення. Це, зокрема, проблема фітоінвазій – одна з глобальних загроз природному біорізноманіттю, яка набуває особливої актуальності й в Україні.

В останній день роботи конференції її учасникам було запропоновано дві екскурсії в природу, зокрема до ботанічного заказника місцевого значення "Ардов". Заказник є лісовим масивом, що розташований на вершині однойменного вулканічного пагорбу, вкритого рідкісними для України розрідженими низькорослими дубняками паннонського типу. Основу деревостану в цих фітоценозах складають *Quercus dalechampii* Ten. та *Q. polycarpa* Schug; особливу цінність становлять угруповання за участю рідкісного виду *Tilia tomentosa* Moench (*T. argentea* DC.), представленого в масиві кількома острівними оселищами; чагарниковий підлісок багатий на термофільні види, зокрема *Sorbus torminalis* (L.) Crantz, що включений до Червоної книги України (2009), *Ligustrum vulgare* L., *Acer tataricum* L., *Swida sanguinea* (L.) Oriz, *Cornus mas* L., *Spiraea media* F.Schmidt та ін. На території ідентифіковано сім типів біотопів, з яких чотири належать до біотопів Natura 2000 і три включені у "Перелік оселищ (біотопів), що підлягають особливій охороні на території Закарпатської області". Друга екскурсія відбулася в урочище "Острош", де представлені переважно грабові діброви, з дубовими деревостанами віком понад 110–130, а місцями 160 і більше років. Це один з найстаріших рівнинних лісів краю, значний осередок різноманіття рівнини, у т. ч. зникаючих видів, серед яких види з Червоної книги України: *Carex strigosa* Huds. та *Botrychium matricariifolium* (A.Braun ex Döll) W.D.J.Koch. Діброви урочища формують біотоп, включений у перелік Natura 2000 "Субпаннонські дубово-грабові ліси", представлений в Україні лише на Закарпатті.

Особливо цінними є найстаріші та флористично найбагатші в регіоні середлісові вільшняки в депресіях масиву, вік деревостанів яких перевищує 100–130 років.

Ще до початку роботи конференції були опубліковані тези наукових доповідей "XII International Conference "Synanthropization of Flora and Vegetation". Book of Abstracts", з якими можна ознайомитися на веб-сайті Інституту ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України (<http://www.botany.kiev.ua/news>). Розширені матеріали наукових доповідей будуть опубліковані впродовж 2019 р. у вітчизняних та зарубіжних періодичних виданнях.

Наступну конференцію цього циклу планується провести в Угорщині або Словаччині в 2020 році.

Організаційний комітет конференції щиро вдячний адміністраціям Закарпатського угорського інституту, Ужгородського національного університету, Закарпатського обласного краєзнавчого музею, Карпатського біосферного заповідника, Національного природного парку "Синевир", Державного краєзнавчого музею НАН України, а також начальнику Закарпатського обласного управління лісового та мисливського господарства Валерію Івановичу Мурзі, директору ДУ "Ужгородське лісове господарство" Василю Васильовичу Кію, директору Департаменту екології на природних ресурсів Закарпатської ОДА Сергію Васильовичу Рішку, керівнику обласного благодійного фонду "Дім милосердя" Василю Івановичу Фенчаку, ректору Карпатського університету імені Августина Волошина, д.юр.н., професору Віктору Васильовичу Бедю за сприяння у підготовці та забезпечення проведення цього міжнародного форуму.

Л.В. ЗАВ'ЯЛОВА, О.О. КУЧЕР, Е.І. КОГУТ,
Є.Й. АНДРИК, Р.Я. КІШ, Р.В. ДЖАХМАН,
М.М. БІЛАНІЧ, Ю.Ю. ТЮХ